

բայց Ալբայի դքսին հռչակուած խստութիւնն՝ ընդդէմ
այն անհոնց՝ որք ամենաթիւթեւ անգամ անհաւատարմու
թեան կասկածանայ ենթարկուէի փրկւապառ Բ. Կապիւր
դէմ, ծեր ժառանգին արդարացի սարսափանայ պատճառ
եղած էր, Հրամայեցի իրեն որ շուտով ձի մը թամբէ. և
իրեն յանձնարարելով աղջիկս, պարտիզին զոնէն դուրս
թռայ, և ձին արշաւաստք վազցընելով՝ Կապիւր ճամբան
բռնեցի, ուր կը յուսայի բարեկամաց մեկուն քով պաւ
հուրիւլ Շուտով հոռեւս ինկան. և այնքան արագ՝ որ
կարելի չեղաւ ինձ Կանդ լանի: Ալբայի դքսին մարդիկ
եւերէն յատ առաջ՝ իրենց միջոց գտան նաև ճամբուս առ
չեւ կտրեկու՝ երբ քաղաքը մտնելու վրայ էի: Այն ատեն
միւս վար ցատքեցի, և թողլով զնոյն արձանձ գիմեցի

պաշտօնը: Մոն-Ֆլանդէի շրջակայքը, և վերջապէս
հասց մտայ վաղքը: Միացածն ձեզի ծանօթ է, Հայր Իմ,
որովհետեւ զուգ ինքն ազնուական զթով զիս ծածկեցիք
թշմաղեացն ձեռքէն: Այո, անարժան եմ ես պապիւի
զթովթեան. խեղճ եղբորս արեամբ շաղախուած կ'ուզէի
ես եղեռնս քաւել և ինքզինքս անձամբ կամովի արդա
րութեան ձեռքը տալ երկից բարկութիւնը գիշերնելու
համար, որ զայրացած է այսչափ երկար ատեն անպա
տուհաս ծառուս... Բայց աղջիկս, բայց քաղքը, սիրելի,
առաքինի զաւակս, ո՛հ, պէտք է որ ինքն ալ մասնակցի
պատմոյ և վատնամբաւութեան հոր մի՛ որ լիովի մե
ղսպարտ է... Թող ատեն վերցընէ ինձմէ Աստուած իմ
կեանքս, բայց թող խնայէ միայն իմ Աւելիեայիս... 9

(Շարադարեւի)

Գ Ե Ղ Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Տ Ք

ԱՊԱԿԵԼԷՆ ՆԿԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

Ապակեղոյ ծագումն. — Գոռնաշորեայ ապակեղոյ հնոքիւնն. — Ապակեղէն պա
տուհանք և հկարչութիւնն:

Ապակի և մետաղ ձուլելու արուեստն վաղուց հետէ
ծանօթ էր: Հրեայք կրնային
ծանօթանալ ապակեղոյ, կ'ըսէ Պ.
Բատիստիէր¹ իրենց յեգիպտոս
գերութեան և փիւնիկեցւոյ հետ ու
նեցած յարաբերութեան առթիւ: Յի
րաւի, սղքա կրկին ազգեր են՝ որոնք
կանգնեցին ապակեղոյ առաջին գործա
րանները, և ստացան հնարագիտական
մեծ համբաւ: Պլինիոս² շատ կը գո
վէ Սիդոնի գործաւորաց ճարտա
րութիւնը. որոյ սոյն կարծեաց հա
ւաստիք մ'են վերջին ժամանակներս
գտուած ապակեղէն անօթոյ բեկորքն,
որոց վերայ սիդոնացի արուեստաւո
րաց անուանք դրոշմուած կը տես

նուին: Կ'երեւի որ գիտէին նոքա թէ
հալել և թէ ձուլել զապակին, և այ
նու հսկայական մեծութեամբ զանա
զան առարկաներ կազմել, Ըստ վը
կայութեանց Երոգոտոսի³ և Թէո
փրաստի⁴ Տիւրոսի հերկելեան տա
ճարին մէջ կար միակտուր զմրուխտէ
շինուած սիւն մի, որ արտաքոյ կարգի
պայծառութիւն մի կը ցայտէր: Հա
ւանօրէն այս սիւնն գունաւորեալ ա
պակեղոյ ձեռագործ զանգուած մ'էր⁵:

3. Գիրք Բ.

4. Ծառ յաղաքս քարանց. տպ. 1784. էջ 44
և 46.

5. Գրեց սղքա այն սիւներն են՝ զորս տես
նելու զնաց Ս. Պետրոս փիւնիկոյ ծովեղբարց
վրայ կառուցուած Արատոս կղզոյն մէջ Ս.
Կղզմ. հռովմ. վերածան. Ա. Ե. Կ'ըսէ. Videndi
in ea (insula), gratia mirum aliquod opus, co
lumnas vitreas magnitudinis immensae ».

1. Պատմութիւն ապակեղոյ առ Երրայեցիս:
2. Գիրք ԼՁ. գլ. ԻԶ. Սիդոն արտեստաւոր
ապակեղոյ:

Անշուշտ այս ոճով էր նաև Սերապիսի ինն կանգուն բարձրութեամբ արձանն՝ զոր կը յիշատակէ Ապակահանն։ Պլինիոս կ'աւանդէ մեզ, թէ Սիրոնացիք նմանողութեամբ կատարեալ յապարհ կը ձեւացնէին. և այս արտադրութիւնս Հռովմայեցիք կը գործածէին ի զարդ իրենց ապարանից։

Մարք և Պարսիկք այլ կը գործածէին զապակին։ Պարսից արքայից արքային արքունեաց մէջ գտուած չքեղութեան մասին՝ գաղափար մի տալու համար, Աթենացի դեսպանը իրենց հայրենիքը դառնալէն յետոյ՝ կը պատմէին, թէ նա իրենց ապակեղէն և ոսկեղէն գաւաթներով խմցընել տուած է ։

Ապացուցուած է, թէ Եթովպացիք կատարելապէս գիտէին ապակագործութեան արուեստն։ Պատմիչք կը յիշատակեն, թէ այս ժողովուրդս այդ նիւթով կը շինէր շիրիմներ, ինչպէս նաեւ գիտէր մեռելոց դիակն այլ ապակեման ձեփերով ծածկել ։ Եթէ հաւատանք Պլինիոսի, Հնդկաստանի բնակիչք հրաշալի ճարտարութեամբ թանկագին քարեր կը ձեւացընէին, և սոյն այս արուեստակեալ քարերը կը ծախէին յաճախ, անցընել տալով զսնունք իւր յակինթ կամ կարկեսան քարեր։

Տարակոյս չկայ, թէ Եգիպտացիք շատ ծաղկեցուցին ապակագործութեան արուեստի զանազան ճիւղերը։ Լաւ գիտէին նոքա զանազան գոյներով

1. Ամեն. Ա. Բ. գլ. Բ. — Արիստոփ., Ակա., 74. — Արտոնանեանք կատակերգութեան մէջ, կը պատմէ դեսպանն Գիկոպոյեայ՝ որ պատգամաւոր գրկուած էր յենկրատան առարքայից արքայն, Եւթիմեայ իշխանութեան ժաւամանակ (ութոսուհինգ ողիմպիադէն երկ. բորդ տարին). II Ամեն տեղ, կը յաւելու նա, կը բռնադատէին զմեզ ոսկեղ. և ապակեղէն գաւաթներով զուտ և փառաւոր գինի խմցընել ։

2. Հերոդոտոս, Թրգմ. Դիւ Բիբերի, Ա. Բ. Թ. 382,

կիտուածներ բաղադրել, զորս կը պատէին թէ ոսկեղէն չքնաղ զարդերու վերայ, և թէ խեցիներու կամ թրածուն կաւեղէններու, յորոց մեկի մնացած են հրաշալի օրինակներ, որք և կը կոչուին եգիպտական յախձապակիք. ասոնք ծածկուած են կանաչ կամ երկնագոյն կապուտակ գեղեցիկ կիտուածներով, և կը ներկայացնեն ծաղկի անթիւներ կամ սեւ գծագրութիւններ։ Լիգուռնիոյ թանգարանին մէջ³ կային երկու հարիւր կտորէ աւելի եգիպտական ապակեղէններ, կիտուածներ, կամ ապակոյ կամ կիտուածի զանգուածներ, որոց ամենն այլ՝ յիւրաքանչիւր զարմանալի աշխատութեան արդիւնք էին։ Սոյն այս առարկայից մէջ կը գտուէին հատիկներու և կիտուածեղէն կամ ապակեղէն խողովակներու հիւսուածներ՝ զանազան երփնեբանք գոյներով։ Չոհագործութեանց համար գործածուած ապակեղէն անթիւնք՝ որք թերէի ֆառնակ տաճարին պեղմանց միջէն յերեւան եկան, կ'ապացուցանեն մեզ ապակագործութեան արուեստին հնութիւնը։ Ստրաբոն կը յիշէ գաղտնիք մը՝ որով թերէի արուեստաւորք կը ձեւացնէին հրաշալի կերպով յակինթ, շափիղայ, կարկեսան և զմրուխտ, ինչպէս նաև յինծու սեւ սաթ։

Դարձեալ կը գտուին անթափանցիկ ապակեղէն անթիւներ՝ որոց փորն զարդարուած է գեղին ծաղիկներով։ Աթենէոս⁴ կը վկայէ թէ Եգիպտացիք գիտէին ոսկեզօծել զապակին։ Նմանապէս կ'երեւի թէ Եթովպացուց պէս շիրիմներ կը շինէին այս նիւթով։ Սուետոնիոս և Ստրաբոն⁵ կը պատմեն, թէ Ալգոստոս կայսրն յԵգիպտոս գտուելով՝ իրեն առջեւ հանել

3. Ի նկարագր. Լիգուռնիոյ եգիպտ. թանգարանին. 1826, Թ. 446։

4. Գիլք Ե. գլ. Ե։

5. Գիլք Ե։

տուաւ ապակեղէն արկղի մը մէջ դը-
րուած մեծին Աղեքսանդրի մարմինը,
յորում զետեղած էր զայն Սեւեակոս
Եւբոսաստ՝ յետ հանել տալոյ ոսկե-
ղէն անտակի մը միջէն ուր ի սկզբան
գրուած էր¹ :

Հակառակ վկայութեան Պլինիոսի
երկար ատեն կարծուած էր, թէ հի-
ներն ապակիէ հայելի չէին շիներ :
Հիմայ գիտութիւնն ընդունած է զայդ-
վան զի կան յիշատակարանք որ զայդ-
կը հաւաստեն : Տուրինի թանգարա-
նին մէջ կը գտուի սոյն հայելիներէս
մին՝ որ փայտեղէն շրջանակով մի ա-
գուցուած է, սպիտակ քարով շինուած
եգիպտական փղբրիկ նկարի մը գա-
հին վերայ² :

Կայ դարձեալ նոյն թանգարանին
մէջ ուրիշ մ'այլ՝ նմանապէս շրջանա-
կով ագուցուած, իրենց չափազանց
գիւրբեկութեան պատճառաւ՝ սոյն
յիշատակներէս քիչ բան պահուած է
մինչեւ առ մեզ. սակայն բաւական է
մի քանի գտուածն այլ՝ հնագիտաց
կարծիքը հերքելու, որք կը պնդէին,
թէ հին ժամանակ միայն ողորկուած
մետաղէ հայելիք կը շինուէին :

Հռովմէական ինքնակալութեան ներ-
քեւ այլ պահեցին Եգիպտացիք իրենց
առաւելութիւնն ապակագործութեան
արուեստին մէջ :

Եթէ նկատուին Յունաց Ասիոյ և
Ափրիկոյ կողմանքը բնակող ազգաց
հետ ունեցած վաճառականութեան
անթիւ յարաբերութիւնք, այն ժա-
մանակ պիտի հաւատացուի անշուշտ՝
թէ պէտք է որ ապակւոյ գործարանք

եղած ըլլան յԵլլադա շատ հին ժա-
մանակէ : Սակայն ստոյգն ըսելու հա-
մար, այս ենթադրութեան հաւաս-
տիչ վկայութիւն չեմք գտներ հին մա-
տենագրաց մէջ : Մեկնաբանք պատ-
ճառարանօրէն դիտել կու տան մեզ,
որ եթէ ապակին ծանօթ ըլլար բա-
նաստեղծից՝ անտարակոյս նոքա պիտի
չլլանային ակնարկութիւն մ'ընել ի-
րենց գրուածոց մէջ նորա թափանց-
կութեան և յստակութեան վերայ : Ա-
րիստոփան է առաջին հեղանակն՝ որ
գործածեր է θαλας բառը, զոր կը
թարգմանեն ալպակի : Մ'ենք կարծենք,
թէ անիրաւ է հեղինակաց գրուածոց
պակասութենէն հետեւցնել, թէ ուրեմն
Յոյնք չէին գիտեր ապակի գործել՝ այն
ժամանակներ՝ յորում գեղարուեստը
բանաստեղծութիւն և իմաստասիրու-
թիւն կը փայլէին նոցա քով մեծ և
կենդանի պայծառութեամբ : Ստոյգ
է, որ Յոյնք ապակւոյ գործարաններ
ունէին այն ժամանակ՝ յորում և Հռով-
մայցիք. և կ'աշխատէին գրեթէ մի և
նոյն ոճով, և յետ ինքնակալութեան
անկման՝ իրենց միաց ապակագործու-
թեան արուեստն, որոյ աւանդները
և հրաշալի գաղտնիքները պահեցին :

Արդ ապակագործութեան արուեստն
գեռ յիտալիա չի մտած՝ արդէն զար-
գացեր էր : Կ'երեւի, թէ Հռովմայե-
ցիք իրենց գէպ 'ի յԱսիա երած աշ-
խարհակալութիւններէն յետոյ ծանօ-
թացան ապակագործութեան, որ է
ըսել՝ Կիկերոնի ժամանակ : Հաւանա-
կան է որ Հռովմայ մէջ ապակեղինաց
գործարանները կանգնողքն եղած լի-
նին՝ գործաւորաց և արուեստաւորաց
այն անհուն բազմութիւնն՝ որ խուռն
կը դիմէին հօն ի սկզբան անդ ինք-
նակալութեան. հեղինակաց յիշատա-
կած առաջին գործարանն հաստա-
տուած էր փլամինեան կրկէսին քով³ :

1. Վիէյլ, Արուեստ ապակեղէն նկարչութեան.
Թ. 4.

2. Պ. Բատիստիեր տեսեր իսկ է յԵգիպտոս
շատ մը սոյն ապակեղէն հայելիներէս. որոնք բո-
լորածն էին, 8-6 հարիւրորդամեոս արամա-
գծով. և իրենց արտաքին երեսն քիչ մը կորըն-
թարդ : Ագուցուած էին սոքա խարքսի վերայ
Թրոն հողէ փղբրիկ արձաններով և հանուած
Սահարայի պեղմունքներէ :

3. Հաստինոս, Հին Հռովմ. Ա. Ե. գլ. Դ. Թ.
229 :

Ըստ վկայութեան Մարտիանոսի¹ ուրիշ մ'այլ շինուած էր նաև Կեփոս լերան քովերը, առաղձադործաց թաղին մօտ:

Եւստին մատենագիրք խիստ քիչ մանրամասն ծանօթութիւն կու տան մեզ Հռովմայ մէջ շինուող ապակեղեղինաց մասին: Լուկրետիոս առաջինն է՝ որ կը խօսի ապակւոյ վերայ. տեղ մը կ'ըսէ նա², որ ձայնն կրնայ մարմնոց ամենէն աւելի ծածկ խողովակաց միջէն ևս անցնիլ, բայց միայն թէ նոցա ծակտիքներն ուղղագիծ ըլլան, ինչպէս է ապակւոյն, որոյ միջէն պատկերն ամբողջովին կ'անցնի: Ուրիշ տեղ մ'այլ կը կարգանք³, թէ կան արտաբղիսմունք որ քարի մէջ կը թափանցեն, կան որ փայտի մէջ կը թափանցեն, կան այլ որ արծաթի մէջ կը մտնեն, գեռ այլ կան որ ապակւոյ ծակտիքներու միջէն անցք մի կը բանան:

Սենեկա իւր գրուածոց շատ սեղեակաց մէջ կ'աւանդէ մեզ, թէ ապակւոյ գործածութիւնն բոլորովին նոր էր ինքնակալութեան սկսելու ժամանակ, այլ խիստ շուտ տարածուեցաւ: Կը յաւելու նա, թէ ինքն շատ կը փափաքէր ցուցնել Պոսիդոնիոսի⁴ աւօթ փշող գործաւոր մի⁵, և թէ իւր ժամանակն մարդ մը շատ աղքատ կը համարուէր՝ եթէ իւր տան ձեղունն ապակւոյ թիթեղներով ծածկուած չըլլար⁶:

Պլինիոս կ'աւանդէ, թէ իւր ժամանակն գիտէին թէ գունաւորել ապակին, թէ փշել, թէ՛ ճախարակել և թէ՛ քանդակել. բաւական մեծութեամբ հռովմէական գործարանի սափորներ կան, ինչպէս որ կարելի է

տեսնել Լուվրի թանգարանին մէջ: Հաւաքուած է նաև նշանաւոր թիւ մը մեռելոց յուղարկաւորութեան փղերիկ ապակեղէն անօթներու, երկայն վզով՝ որք և կը կոչուին անօթ նշանաւոր թիւ մը շինուած են նոյնպէս հրաշալի գաւաթներ, որոց շինութեան աշխատութիւնն այնքան դժուարին էր, որ ոսկւոյ կշռով կը ծախէին զանոնք: Պլինիոս կը պատմէ, թէ Ներոն հատ մի գնեց անոնցմէ՝ միջին մեծութեամբ՝ վեց հազար սեստերտի, որոնք կը շինուէին մանրակրկիտ խնամքով: Ամենէն աւելի ընտիր աւօթներն անոնք էին՝ որոնք զարգարուած էին հարթ կամ խոր քանդակներով: Բռնաւորտաի այս ոճով ոսկեզօծեալ կրկին անօթներ գծագրեց:

Գեանադամբանաց մէջ գտուեցան գաւաթներու և քսեսներու մեծ քանակութիւն մի, որոց յատակին վերայ ոսկեղէն կերպարանքներ կը տեսնուին: Սոցա յատակն և ոտքն շատ հաստ շինուած լինելով՝ առանց ջախջախուելու մնացեր են: Այլ անօթներն շինուած են այլ և այլ բեկորներէ: Կլոր ապակւոյ թիթղան մի վերայ՝ որ յատակի տեղ կը ծառայէր՝ գործաւորն կը հաստատէր խէժով թիթեղնագործ ոսկւոյ տերեւ մի, և սլաքաւն կը գծագրէր անձինք կանգուն կամ կիսանձնեայ, ինչպէս նաև իւր ուղած արձանագրութիւնքը. նրմանապէս նա յերեւան կը հանէր սլաքան՝ թիթեղնաւորագործով շուքերը և ձեւերը: Ոչո ոճով պատրաստուած թիթեղն յարմարցնելով աւօթին յատակին և ոտից վերայ՝ կը դրուէր փուռի մէջ և ենթարկուէր բաւական սաստիկ կրակի մը ազդեցութեան, սոյն տարբեր մասունքք միմեանց հետ միացնելու նպատակաւ: Սոց տեսակ ձեռագործք վաղուց հետէ հնարուեր էին:

Սոյն հեղինակութեանց վկայ են նաև վոպիսկոս և Ստակիոս: Առաջինն կը

1. Տեղագր. Հոռ. ցիրք. Դ. 91. Ա.

2. Գիրք Դ.

3. Գիրք Զ.

4. Նամակ. 40

5. Նամակ. 86

ծաղրէ փերմոսի տան շտայլութիւնը, որ ամբողջովին ծածկուած էր ապակեղէն քառակուսի թիթեղներով և պատի կպուցած կարային նիւթերով և այլ խռոնուրդներով: Մտակիոս կը խօսի ապակեղէն թիթեղներու վերայ, որովք դարդարուած էին Ետրուրիոյ բաղանեաց ձեղուններն: Նախ սկսեւ էին որմերը զարդարել մարմարեայ թիթեղներով, յետոյ հարուստ մարգիկ զանաւոր փոխանակեցին զանազան գոյներով ապակեղէն թիթեղներով. որոնք դեռ աւելի զարդարած էին երբեմն նկարներով և երբեմն հարթ քանդակներով: Այս հնախօսական կարեւոր խնդիրս՝ որոյ մասին արդէն խօսեւ էր Արքա Յարթելիմի, վերստին յուզեց Պ. Հռոմուլ Հոռչէտ: «Փառնեսեան կղզւոյն մէջ գտուեցան, կ'ըսէ նա, ապակեղէն աւալալատակի բաւական մեծ բեկորք. անկէ աւելի առաջ Պասսերի կը պատմէ, թէ առիթ մ'ունենալով հին ամարանոցի մը աւերակները քննելու (որ շինուած էր Ս. Ներեայ և Աբիւլիայ եկեղեցւոյ և Ս. Մերաստիանոսի դրան միջոցին մէջ) մեծ զարմանքով մի տեսաւ՝ որ նոյն իսկ յարկաց յատակներն ապակեղէն խիտ զանգուածով մի կազմուած էին:

Հռոմմէական կայսրութեան առաջին դարէն սկսեալ՝ ապակին կը գործածուէր միւսիննէ պատկերները շինելու համար: Ի սկզբան՝ այս տեսակ նկարն կը կազմուէր մարմարի փորիկ կտորուանքներէ, և կամ բռնազօծեալ հողոյ խորանարդներէ: Խորանարդները կը կազմէին զանազան գոյներով ապակիէ, և կը հաստատէին կռէզի մը վերայ, այն ոճով՝ որ նրկարի կերպարանք յառաջ բերեն: Քիչ յետոյ, Յոյնք իրենց միւսիններն այնպիսի կերպով կը կարգադրէին՝ որ նկարներն ոսկեյատակի մի վերայ կ'եղնէին, և սոյն ոճն պահուեցաւ յետալիս միջին դարու մէջ, յսկիւն տե-

րեւն այս խորանարդներու վերայ այն կերպով կը յարմարցուէր՝ ինչպէս որ անօթոց յատակին վերայ, որոյ մասին խօսեցանք. խէժով կը հաստատէին զայդ և ձեծուած ապակւոյ ձեփով մի կը ծածկէին որ փռուի մէջ կը պայծառանար: Այս միւսիններս կը ծառայէին ոչ միայն շէնքերու սալայատակը զարդարելու՝ այլ նաև որմերը, և մինչև անգամ կամարները:

Մտիպուած եմք ճանչալու, թէ Գդարու վերջէն յառաջ բնաւ հեղինակ մի բացայայտ խօսքերով չէ յիշած ապակեղէն պատուհան: Առաջին գրիչն՝ որ ականարկութիւն կ'ընէ ապակիներու գործածութեան վերայ՝ Սենեկա է. կ'ըսէ, թէ իւր ժամանակ սկսեւ էին ապակւոյ կտորներ գործածել, որոց միջին կ'անցնէր պայծառ լոյս մի: Շատ վիճաբանութիւն եղած է specular և testa բառերու նշանակութեան վերայ. ք'նադատութեանց մեծամասնութիւնք միաբանած են ըսելու, թէ այս բառերս ուրիշ բան չէին նշանակեր՝ բայց եթէ թափանցիկ նիւթ մի: Կարելի է 'ոյն հետեւանքը հանել նաեւ այն վիճաբանութիւններէն՝ զոր ըրած են մեկնաբանք այն կտորին վերայ, յորում՝ փիլոն երայացիին կը պատմէ կայիգուլա կայսեր՝ իրեն ըրած ընդունելութիւնը:

Սակայն վիքելման դրականապէս ստուգած է, թէ Հերկուլանոյի տան մը պատուհանի վերայ՝ ապակեղէն տախտակներով շրջանակ մի գտուած է: Մեկնաբանք լաւագոյն համարած են լուութեամբ անցնիլ այսպիսի դրական իրողութեան մի մասին, քան թէ ընդունել զայդ՝ իբրև անթիտելի յիշատակարան: Միւս կողմանէ, հըռչակաւոր գերմանացի հնագէտն հրատարակեց և նկարագրեց՝ յետ Բել-

1. Թէոփիլ. II. Բ. 41. ԺԵ

2. Սենեկ. Նամակ. 90

լորեայ՝ փաւստինեան բաղանեաց մէջ գտուած հին նկար մի, յորում տեսեր է նա թափանցիկ ապակիներով զարդարուած շրջանակի մը պատկերացում: Յետ վիճեքելմանի՝ հին ապակիներու մեծ քանակութիւն մի գրտուած է: Կէլ հաւաստեաւ կ'ըսէ, թէ Պոմպէի մէջ գտուած են մի քանի պատուհանք՝ որոց շատերն ապակով էին: Մարուա արդի հմուտներու մեծարելիներէն մին՝ կրցաւ ամենայն պարագայիւք ստուգել այս իրաւ: Հռովմէական ապակիք գրուած էին փորքի մը մէջ, և միջոցէ միջոց դարձող ճարմանդներով բռնուած, որոնք կ'իջնէին ապակիներու վերայ զանոնք հաստատելու համար: Իրենց լայնութիւնն 5/4 հարիւրորդամետր է, բարձրութիւնն՝ դրեթէ 75 հարիւրորդամետր, թանձրութիւնն՝ 22 հազարերորդամետր: Դարձեալ կը յաւելու նա, թէ Նէապոլոյ ուսմանք թանգարանին մէջ կան ապակեղէն սալաքարերու բազմութիւ կոտորք ի Պոմպէա գտուած, որոնք կրնան մրցիլ արդի ապակիներու ամենէն գեղեցկաց հետ:

Ահա սղբա դրական և բոլորովին վճռական են, և կը բռնադատեն ընդունիլ տալ մեզ, թէ քրիստոնէական թուականի նախկին դարերէն ի վեր Հռովմայեցիք կը գործածէին ապակիներ: պատուհանները փակելու համար:

Արդ խնդիր է, թէ հիներն նոյնպէս գիտէին արգեօք ապակեղէն ներկարարութիւն և գունաւորութիւն: Պիւնիոս կ'աւանդէ մեզ, թէ իւր ժամանակ գիտէին գունաւորել ապակին, փշել, ճարտար ձեւեր տալ, և քանդակել: Լուվրի և Վատիկանի թանգարանաց մէջ կան ապակեղէն սափորներ և քարտիներ, որոց յատակն կը ներկայայնէ մեզ կապոյտ ենթակայի վերայ առաքելոց ոսկեղէն կերպարանքներ: Պիւնիոս կը խօսի կարմիր անթափանցիկ ապակոյ մի վե-

րայ, աքիւնքար կոչուած: Հռովմէական ամարանոցաց աւերակաց մէջ գտուեցան ապակոյ վերայ նկարուած պատկերներու բազմութիւ բեկորներ. նոյնպէս Վատիկանի թանգարանին մէջ եւս կը գտուին բազմութիւ հրաշալի կոտորակք, որոց ենթակայն խաժագոյն է, անոր վերայ կան սպիտակ գունով սպանգարամետական տեսարանի մը շորս պատկերք, այնպիսի ոճով մի շինուած՝ որ յերաւի կը յիշեցնէ մեզ հիներու ամենէն գեղեցիկ խաւաքար քանդակները: Որմերը և ձեղունները զարդարող ապակիք ոչ միայն գանգուածին մէջ՝ այլ և երեսանց գունաւորուած էին:

Իսկ թէ յորում էր սոյն նկարչութեան իսկութիւնն, զայդ գիտարին է ստուգել: Սակայն կ'երեւի թէ տախտակաց շատերն կապոյտ ապակիէ էին և միանգամայն խոռոչածն փորուած գծերու մէջ եղած գոյներով կտուած ծանկարուած. ոմանք ալ զարդարուած էին տարածուած վրձինով յարմարցուցած գոյներով: Քանի որ ապացուցուած է, թէ հիներն ստիպուած էին պատշաճեցնել անօթոց վերայ գունաւոր ապակիներէ կազմուած յապակի փոխարկելի գոյները. կարելի է աստի հետեւցնել, թէ նոյնպէս կը գունաւորէին նոքա ապակոյ քառակուսի կտորները, որոցմով և իրենց սունները կը զարդարէին:

Յետ Դ գարու, կ'ըսէ Պ. Բատիւսիէր, պատուհանի ապակիներու վերայ յաճախ յիշատակութիւնք կան յոյն և լատին հեղինակաց մէջ: Ս. Յովհ. Ոսկեբերան իւր գրուածոց այլեւայլ տեղեաց մէջ կը յիշէ զանազան գոյներով ապակեղէն բարձր պատուհաններ: Նոյնպէս Ս. Հերոնիմոս կը նկարագրէ մեզ ապակոյ թիթեղներով փակուած պատուհաններ: Լակտանտիոս աւելի ևս կը բացայայտէ՝

1. Երկասիր. հտ. Է. Թ. 384.

երբ կ'ըսէ, թէ մեր հողին կը տեսնէ
առարկայները մարմնաւոր աչք՝ իբր
կիսաթափանց ապակիէ կամ թափան-
ցիկ քարէ շինուած պատուհանաց մի-
ջէն¹։ Ամէն բանէ աւելի նախկին տա-
ճարներն զարդարուեցան գունաւոր
ապակեղինօք։ Պրուգենտիոս Գ. դարէ
սկսեալ՝ կը յիշէ այն ապակիները ու-
րովք զարդարուած էր հռովմայ պա-
րսպէ դուրս Սուրբ Պաւղոս տա-
ճարն։ « Այս ժողովրդեան մեծաշուք
փառաւորութիւնն բոլորովին արքայա-
կան է կ'ըսէ։ Բարեպաշտ՝ իշխանն
(կոստանդին)՝ որ նուիրեց զայդ, և
մեծ ծախսով նորա կամարները նկա-
րել տուաւ և ոսկեգօծեալ պրշակներով
ծածկեց, սրպէս զի ցորեկուան լոյսն
ցոլացնէ արշալուոյ ճառագայթները։
կամարաձեւ պատուհանաց մէջ կը ծա-
ծանին զանազան գոյններով ապակիք։
նման գարնան ծաղիկներով զարդա-
րուած փայլփլուն մարգագետներու »։
Ուորիոս կայսեր ձեռքը նորոգուած
սրբուհի Ագնեսի տաճարին մէջ գը-
տուած արձանագրութիւն մի կը
յայտնէ մեզ՝ թէ այն զարդարուած էր
ապակիներով՝ որոնք հրաշալի երեւոյթ
մի յառաջ ընրէին։ Զ դարու մէջ Կ.
Պոլսոյ Ս. Սոփիա տաճարն զարդա-
րուեցաւ գունաւոր ապակիներով. ու-
րոց արեւու ելնելու ժամանակ աղգած
պայծառութեան վերայ զարմացմամբ
մի կը խօսի Պաւղոս Լուկաց։ Պրո-
կոպիոս կ'ըսէ՝ թէ այնպէս կը թուէր
իբր թէ օրն կը ծագի տաճարի կա-

մարաց ներքեւ։ Այլ եւս կարելի չէ
ժխտել՝ թէ այս ապակիներս գունա-
ւորեալ չըլլան. վասն զի եթէ ասոնք
պարզ կիսաթափանց և անգոյն եղած
լինէին, յայտնի է թէ մատենագիրք
այսպիսի բանաստեղծական հնարքնե-
րով պիտի նկարագրէին։ Սակայն
հարկ է գիտել՝ որ այս գունաւոր ա-
պակիք կը գործածուէին միայն Յու-
նաստանի և իտալիոյ մէջ, թէպէտեւ
չատ չուտով մտաւ նաև ի Գաղղիա։

Սոյն յեղանակիս արուեստաւորք
գիտէին՝ ոչ թէ միայն զանազան գոյ-
ներով ապակւոյ վերայ սեաւ ստուե-
րագծեր քաշել, այլ նաև գունաւոր և
անգոյն ապակւոյ վրան այլ նկարել։
Առաջին կերպին մէջ՝ նոքա կը ներ-
կայացնէին մարմնոց կերպարանքները
գծերով և ստուերագծերով, որոնք կը
ներկայացնէին երբեմն սեաւ կամ
կապոյտ գոյներ, և երբեմն ալ գլխա-
ւոր գոյնին երկու և մինչեւ անգամ ե-
րեք աստիճանն. երկրորդին մէջ՝ այն-
պէս պատշաճ կը կազմէին ենթակայն,
որպէս զի չափաւորեն պայծառութիւն
ները, և յետոյ կը ձեւացնէին գը-
ծերը և ստուերագծերը կամ սեաւ
գոյներով՝ և կամ գլխաւոր գոյնին
աստիճաններով, ինչպէս նախկին գոր-
ծողութեան մէջ։

Այս մանրամասն տեղեկութիւնքը
մեզ տուողն է Թէոփիլոս՝ որ կը գը-
րէր ԺԲ դարու մէջ. սա ապակեղէն
նկարչութեան վրայ խօսած ժամանակ՝
բնաւ զայդ իբր նոր գիւտ մի չի հա-
մարիր։

1. Լակոս. յաղագս պաշտ. Աստուծոյ գլ. ԺԳ.

(Շարայաբոյի)

